

Voortgangs-
rapportage
Green
Deals
2012

Inhoud

Voorwoord	5
Samenvatting	7
01. Inleiding	9
02. Overzicht portfolio Green Deals	11
03. Green Deals nader bekeken	17
04. Resultaten van de aanpak en de afzonderlijke deals	21

Green Deal Tijdelijke Natuur: “Kansen voor natuur én economische groei”

In Nederland ligt meer dan 35.000 hectare grond braak die overheden of projectontwikkelaars hebben aangekocht voor woningbouw, infrastructuur, bedrijventerreinen of ontgrondingen. Soms duurt het jaren voordat de grond zijn definitieve bestemming krijgt. In de tussentijd kunnen zich daar natuurwaarden vestigen. Als op die manier beschermde soorten zich op het terrein vestigen, kan dit op basis van de Flora- en Faunawet en de Natuurbeschermingswet gebruikt worden om verdere ontwikkelingen op het terrein tegen te houden of te vertragen, of om natuurcompensatie te eisen. Daarom kiezen veel eigenaren ervoor om regelmatig te ploegen, te maaien of het terrein als landbouwgrond te verpachten. Dat is jammer voor de natuur die zich hier zou kunnen ontwikkelen en het kost geld.

Om dit probleem op te lossen heeft InnovatieNetwerk het concept Tijdelijke Natuur ontwikkeld. Bij de toepassing daarvan kwamen verschillende knelpunten aan het licht. In een Green Deal is afgesproken deze knelpunten samen op te lossen en bredere bekendheid te geven aan de resultaten van de eerste Tijdelijke Natuurgebieden. Deelnemers aan deze deal zijn de Rijksoverheid, Groningen Seaports, Haven Amsterdam, Roelofs zandwinning, Cascade, de 12 landschappen en de Vlinderstichting. De ondertekenaars van de Green Deal willen de natuur de ruimte geven, zonder dat dit ten koste gaat van economische continuïteit en zekerheid.

Monique van den Dungen van Groningen Seaports is een van de ondertekenaars. “We hebben inmiddels een studie afgerond naar de ecologische en juridische knelpunten tussen tijdelijke natuur en Natura 2000”, zegt zij. “Op basis daarvan willen we een oplossing zoeken die uiteindelijk verankerd moet worden in de nieuwe wet Natuur. Zo willen we belemmeringen wegnemen en de weg plaveien voor grootschalige toepassing van tijdelijke natuur. Met als doel: nieuwe kansen voor natuur in combinatie met economische groei. Deze Green Deal is van groot belang voor bijvoorbeeld gemeenten en projectontwikkelaars.”

Voorwoord

In het regeerakkoord van het kabinet is in het najaar van 2010 de Green Deal-aanpak aangekondigd. Centraal in de aanpak staat dat mensen en bedrijven zoveel mogelijk ruimte krijgen voor eigen duurzame initiatieven die bijdragen aan economische groei. Groen en groei gaan uitstekend hand in hand. Deze strategie heeft de afgelopen twee jaar geleid tot een versnelde samenwerking tussen overheden, bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties in een gezamenlijk streven naar het stimuleren van groene groei. Inmiddels zijn er 131 Green Deals gesloten op het gebied van energie, grondstoffen, biodiversiteit, water en mobiliteit. Elke deal heeft een eigen ambitie, benaderingswijze en doorlooptijd. Het uiteindelijke doel is om met succesvolle deals anderen te inspireren tot navolging en zo de impact van de aanpak te vergroten.

Met de Green Deal-aanpak geeft het kabinet ruimte aan vernieuwende initiatieven uit de samenleving voor duurzame economische groei. Dit kan bijvoorbeeld door een extra impuls te geven aan bestaande initiatieven die moeizaam van de grond komen. Of door nieuwe initiatieven te ondersteunen en knelpunten waar mogelijk weg te nemen. De rol van de overheid varieert per project: van het ruimer toepassen van bepaalde wettelijke voorschriften en het toegankelijk maken van netwerken tot het ondersteunen van toegang tot de kapitaalmarkt. De Green Deals hebben een doorlooptijd van gemiddeld twee tot drie jaar. In deze periode maken partijen in het veld en overheden afspraken met elkaar over de manier waarop ze de gedeelde ambitie gaan waarmaken en over de rolverdeling die daarbij past.

Deze voortgangsrapportage geeft een overzicht van de deals die deze bottom-up aanpak heeft opgeleverd. De rapportage informeert bovendien over de voortgang van de deals en over de tussentijdse resultaten van zowel de aanpak als de afzonderlijke deals. Ook wordt gekeken hoe de 131 Green Deals scoren op innovatief vermogen en ondernemerschap. De uiteindelijke effecten op duurzaamheid en economische groei vallen buiten de scope van deze rapportage. In de midterm review van volgend jaar wordt hier aandacht aan besteed.

Maxime Verhagen,
demonstrator minister van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

Green Deal Provincie Overijssel: “Twintig procent hernieuwbare energie in 2020”

Provincie Overijssel verhoogt het aandeel hernieuwbare energie in 2020 naar 20%. De provincie combineert die doelstelling met lastenverlichting voor burgers en het stimuleren van werkgelegenheid. Het programma Nieuwe Energie bevat een mix aan voornemens, variërend van energiebesparing en energieopwekking tot energietransport. Voor zes van deze projecten is ook een Green Deal afgesloten.

Eén van deze zes projecten richt zich op energiebesparing in de gebouwde omgeving. Provincie Overijssel wil in 2015 bij minimaal 10.000 bestaande woningen energiebesparende maatregelen treffen. Tegelijkertijd wil de provincie bedrijven en wensen van klanten dichterbij elkaar brengen. Centraal staan de gemeentelijke energieloketten en het Kennis- en Coördinatiepunt. De gemeentelijke energieloketten bieden de inwoners een direct aanspreekpunt. Het Kennis- en Coördinatiepunt richt zich op het dichterbij elkaar brengen van vraag en aanbod in de markt. De provincie ondersteunt de Green Deal onder meer met het instellen van een provinciaal Energiefonds, duurzaamheidsleningen en -premies. Het Rijk levert een financiële bijdrage aan de gemeentelijke energieloketten en het Kennis- en Coördinatiepunt.

Een ander project is de bouw van de pyrolysefabriek in Hengelo. Dit project demonstreert hoe overheden moeten samenwerken om dit soort innovaties mogelijk te maken. Na het beschikbaar komen van EU-financiering en een lening van de provincie, heeft de rijksoverheid op basis van de SDE –regeling (Stimulering Duurzame Energieproductie) subsidie toegekend aan projecten waarin de pyrolyse-olie gebruikt kan worden. Zeker bij een techniek die voor het eerst wordt toegepast, is er een ondernemersgezinde en goed samenwerkende overheid nodig. Dat moet niet alleen op papier, maar ook in concrete besluiten merkbaar zijn. Ondernemers moeten er met hun investeringen op kunnen bouwen.

Theo Rietkerk, gedeputeerde provincie Overijssel: “Binnen de Green Deal werken Rijk, provincie, gemeenten en bedrijven samen. De zes verschillende Green Deal-initiatieven zijn een voorbeeld voor anderen. Het is een goede leerervaring voor alle partijen, publiek én privaat, in alle provincies. Met deze Green Deal staan we er samen steviger voor.”

Samenvatting

De Green Deal-aanpak is goed van start gegaan en laat de eerste veelbelovende resultaten zien. Er zijn 131 Green Deals gesloten op de vijf thema's energie, grondstoffen, biodiversiteit, water en mobiliteit. Naast het thema energie slaan met name de thema's grondstoffen en biodiversiteit nu ook goed aan. De invulling van de thema's mobiliteit en water gaat langzamer. Als dwarsdoorsnijdend thema komt naar voren dat 43% van alle Green Deals ook een link heeft met de transitie naar een biobased economy. Zo ontstaat een breed beeld van de ambities en de kansen die men in het veld ziet voor verduurzaming van de economie.

De meeste deelnemers zijn optimistisch over de haalbaarheid van hun Green Deal: ruim 90% heeft er vertrouwen in dat de beoogde resultaten gehaald zullen worden. Dat is een belangrijk gegeven, omdat partijen in het veld de doelen, via een vernieuwend traject, samen met overheden willen verwezenlijken.

Het recent verschenen rapport van het Planbureau voor de Leefomgeving [juni 2012, ex-ante evaluatie van Green Deals Energie] onderschrijft dat het instrument voldoet aan de behoefte in de samenleving om meer en sneller duurzame projecten van de grond te krijgen. De samenleving komt op een laagdrempelige manier in directe samenwerking met relevante partijen binnen de overheid tot nieuwe oplossingen. En de Rijksoverheid krijgt versneld inzicht in de kansen en belemmeringen op het terrein van duurzame economische groei. Het is daarbij bemoedigend dat de aanpak ook op provinciaal niveau wordt overgenomen en tot nieuwe initiatieven leidt. De Green Deal Board ten slotte houdt deskundig toezicht op het proces en maakt waar nodig partijen enthousiast. Zo ontstaat een belangrijke olievlekwerking die een vernieuwende impuls geeft aan de manier waarop overheden, bedrijven, burgers en maatschappelijke organisaties samen de schouders zetten onder verduurzaming van de economie. 'Groen en Groei' gaan dus goed hand in hand.

Wat is de stand van zaken, zowel van de aanpak als van de deals?

- In 2011-2012 zijn 131 Green Deals ondertekend.
- Van de 75 deals uit 2011 zijn er 5 afgerond, 54 deals liggen op koers, 11 deals zijn vertraagd. De vertragingen zijn ontstaan omdat men nog wacht op financiële zekerheid of omdat er problemen zijn met de technische haalbaarheid of met vergunningen. Van 5 deals wordt verwacht dat de afspraken niet (volledig) kunnen worden uitgevoerd.
- De acties in de deals richten zich vooral op het ontwikkelen van een nieuwe businessaanpak, het verbeteren van de marktomstandigheden, het bemiddelen bij toegang tot financiële hulpbronnen en het zoeken naar verruiming of aanpassing van wet- en regelgeving.
- Er nemen 440 partijen deel aan de deals. Daarvan wordt 70% gevormd door bedrijven en brancheorganisaties, 14% door medeoverheden, 8% door maatschappelijke organisaties, 6% door kennisinstellingen en 2% door financiële instellingen. Het aantal nieuwe spelers groeit.
- Zo'n 40% van de deelnemende bedrijven komt uit het midden- en kleinbedrijf (MKB).
- Initiatieven van burgers blijken zich moeilijk te laten vertalen in de Green Deal-aanpak.
- De deals zijn verspreid over alle vijf thema's: energie, grondstoffen, biodiversiteit, water en mobiliteit; 18% van de deals richt zich op meer dan één thema en 43% van de deals heeft een link met biobased economy.
- Het Green Deal-instrument heeft qua type acties en benadering veel gemeen met het topsectorenbeleid. Beide gaan uit van een vraaggestuurde aanpak waarbij overheid en partijen in het veld samen afspraken maken en een route ontwikkelen om tot oplossingen te komen. Bij een kwart van de deals zijn er dwarsverbanden met de topsectoren. In drie deals is er een expliciete relatie met de topsectoren. Ook is er een verbreding naar andere sectoren, zoals de bouw en de recreatieve sector.
- De aanpak is nieuw en daarmee ook een leerproces voor partijen, met name bij het afstemmen van de verwachtingen en het duidelijk uitwerken van de afspraken.
- Green Deals geven een actueel inzicht in de dynamiek in de markt en in de concrete knelpunten in wet- en regelgeving.
- 'Green Deal' ontwikkelt zich tot een merk, waarmee de Rijksoverheid en dealpartijen samen de vergroening van de economie een gezicht kunnen geven.

01

Inleiding

Benutten kracht samenleving voor groene groei

De Green Deal is een nieuwe, laagdrempelige aanpak voor bedrijven, burgers en organisaties om samen met de overheid te werken aan groene groei. Centrale gedachte is het optimaal benutten van de dynamiek en creativiteit in de samenleving. Dit gebeurt niet alleen bottom-up, maar ook over de grenzen van sectoren en thema's heen. De rijksoverheid wil bedrijven, burgers en maatschappelijke organisaties ruimte bieden om oplossingen voor verduurzaming aan te dragen en uit te voeren. Bij de Green Deal werken de betrokkenen vanaf de start van het initiatief op een interactieve manier met elkaar samen. Daarmee onderscheidt deze manier van werken zich van andere instrumenten die de overheid aanbiedt. In het algemeen blijkt dat initiatieven voor groene groei niet of langzamer dan bedoeld van de grond komen door uiteenlopende belemmeringen. Via de Green Deal kunnen die belemmeringen worden weggenomen. Daardoor komen initiatieven (sneller) tot stand. De gevonden oplossingen kunnen vervolgens de weg vrijmaken voor andere initiatieven en zo een vliegwiel in werking zetten. Initiatieven uit de samenleving staan aan de basis van de Green Deal-aanpak. Daarmee is deze aanpak een belangrijk onderdeel van het bredere duurzaamheidsbeleid van het kabinet. Dat beleid is gericht op het scheppen van de juiste randvoorwaarden en prikkels voor het verduurzamen van economie en samenleving.

Green Deal Board

Op 20 april 2012 is de Green Deal Board officieel met zijn werk begonnen. Dat was het resultaat van de Green Deal Groene Groei met VNO-NCW, MKB Nederland, LTO Nederland, Stichting Natuur en Milieu, MVO Nederland en stichting De Natuur en Milieufederaties. Taak van de Green Deal Board is het aanjagen van nieuwe initiatieven, het bewaken van de voortgang, het monitoren en evalueren van de resultaten en het enthousiast maken van groepen en geledingen uit de samenleving. Daarbij kijkt de board niet alleen naar afzonderlijke deals, maar vooral naar het totaalpakket. De Green Deal Board bestaat, naast voorzitter Monika Milz, uit acht personen uit bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en medeoverheden. Deze samenstelling is een weerspiegeling van de partijen uit de Green Deals. De board heeft inmiddels een bulletin uitgebracht om een platform te bieden voor de gedachtewisseling over de betekenis van de Green Deal-aanpak. Daarnaast gaan de leden zelf op bezoek bij de Green Deal-partijen.

Laagdrempelig aanmelden

Bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, medeoverheden en burgers kunnen via een speciaal internetportaal initiatieven voor verduurzaming melden. Tot juni 2012 konden ook via bestaande netwerken initiatieven direct voorgelegd worden. Aan de hand van een aantal uitgangspunten wordt bekeken met welke initiatiefnemers in gesprek wordt gegaan. Eén van de uitgangspunten is dat de indiener zelf een actieve rol moet spelen bij de uitvoering. Het moet gaan om een concreet en duurzaam initiatief dat in de kern rendabel is en dat op kortere termijn tot resultaat kan leiden. Verder moet het initiatief bij succes leiden tot nieuwe economische activiteiten of tot kostenbesparing voor bedrijven en burgers.

Alle initiatieven zijn in behandeling genomen. De initiatieven waarmee uiteindelijk toch geen deal is aangegaan, zijn zo gericht mogelijk doorverwezen naar (kennis)netwerken en instrumenten waar ze beter op aansluiten.

De tussenstand: één jaar na ondertekening van de eerste deals
AgentschapNL heeft de eerste ervaringen en resultaten gemonitord. Deze worden in de volgende hoofdstukken weergegeven en geanalyseerd. Het merendeel van de Green Deals heeft een looptijd van twee tot drie jaar. In deze rapportage, één jaar na ondertekening van de eerste deals uit 2011, gaat het daarom vooral om de voortgang en de eerste tussenresultaten.

Omdat de aanpak helemaal nieuw is, kunnen alle partijen erin groeien en ervan leren. Initiatiefnemers en overheden moeten in goede communicatie de voortgang bewaken en de verwachtingen op elkaar afstemmen om tot een goed eindresultaat te komen.

02

Overzicht portfolio Green Deals

De Green Deal-aanpak heeft tot nu toe een portfolio van 131 deals opgeleverd. Dit eerste resultaat laat zien waar de markt in beweging is op weg naar groene groei en waar de Rijksoverheid kan helpen om verdere stappen mogelijk te maken.

Wat is de oogst van 2011 en de eerste helft van 2012?

In 2011 zijn via het internetportal 201 initiatieven binnengekomen. Via de netwerken zijn 115 voorstellen voorgelegd. Dit leidde uiteindelijk tot de ondertekening van 59 Green Deals op 3 oktober 2011. Op 13 december 2011 werden nog 5 extra Green Deals ondertekend rond energiebesparing in de gebouwde omgeving en 11 Green Deals op het gebied van biodiversiteit.

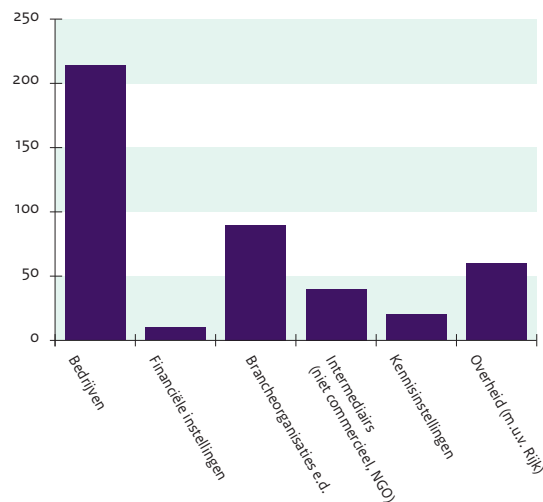
In het voorjaar van 2012 is een tweede oproep gedaan voor initiatieven voor Green Deals. Dit leverde 248 initiatieven op via het internetportal. Via de netwerken zijn 125 initiatieven voorgelegd. Uit deze ronde kwamen in totaal 56 nieuwe Green Deals voort. De stand halverwege 2012 is 131 deals.

Wie zijn de initiatiefnemers?

Het initiatief voor een Green Deal komt uit een brede kring: van marktpartijen en kennisinstellingen tot andere overheden. Bij de 131 deals zijn 440 verschillende partijen betrokken, waarvan 70% bedrijven en brancheorganisaties, 14% medeoverheden, 8% maatschappelijke organisaties, 6% kennisinstellingen en 2% financiële instellingen.

Van de deelnemende bedrijven komt circa 40% uit het midden- en kleinbedrijf. Het aanmelden van initiatieven verloopt meestal via het internet portal. Grotere bedrijven en brancheorganisaties zijn geneigd om initiatieven eerst via hun bestaande netwerken met overheden te sonderen en dan voor te leggen.

In 2011 zijn 21 initiatieven door burgers ingediend bij het internetportaal, in 2012 waren dat er 43. Geen van deze initiatieven leverde uiteindelijk een deal op. Daarvoor waren twee redenen: óf de impact van het initiatief was te beperkt óf de deal was eenzijdig.

Figuur 1: Type deelnemende partijen (totaal ca. 440 partijen)

In die laatste gevallen werden er vooral activiteiten van de rijksoverheid gevraagd, zonder dat daar een eigen activiteit tegenover stond.

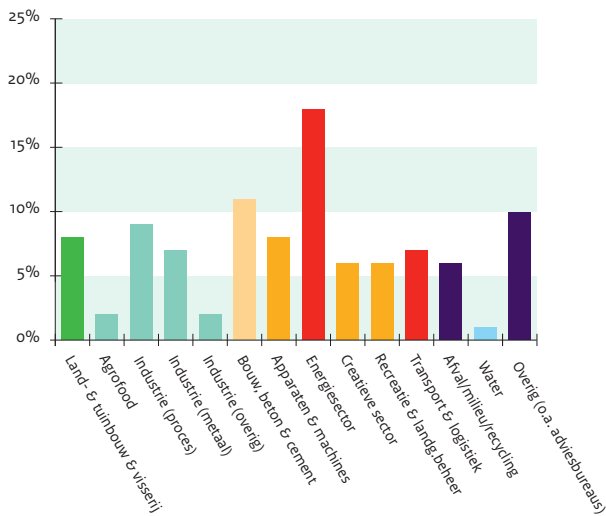
Welke sectoren zijn vertegenwoordigd in de deelnemende partijen?

De betrokken bedrijven komen uit diverse sectoren. Figuur 2 (op pagina 12) laat de verdeling zien.

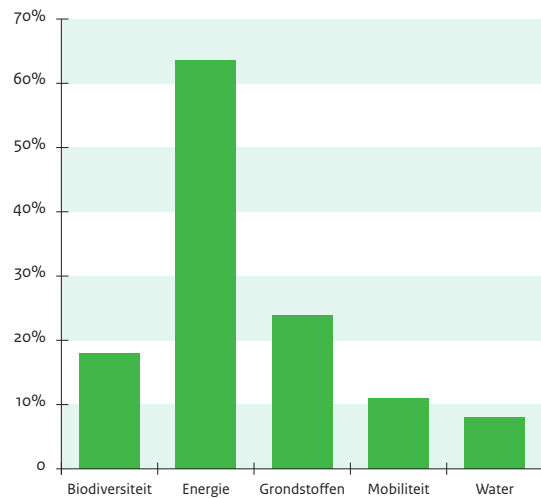
Het beeld toont betrokkenheid uit de meeste industriële sectoren, zowel binnen als buiten de topsectoren. Ook de creatieve industrie – een van de topsectoren – is vertegenwoordigd, net als de partijen uit de recreatiesector en het landgoedbeheer die betrokken zijn bij ecosysteemdiensten. Mobiliteit en water zijn qua aantallen minder sterk vertegenwoordigd.

Welke thema's pakken de deals aan?

De Green Deals kunnen zich richten op vijf thema's: energie, grondstoffen, biodiversiteit, water en mobiliteit. Figuur 3 toont welke thema's in de deals aan de orde komen. Van de deals richt 18% zich op meer dan één thema. Dat is een goede ontwikkeling, die past in een meer geïntegreerde aanpak van duurzaamheid en economie.

Figuur 2: Verdeling deelnemende bedrijven naar achtergrond (%)

Figuur 3: Aandeel Green Deals met aandacht voor bepaald hoofdthema (%)

De deals uit 2011 zijn vooral gericht op energie. Vanaf 2012 heeft de rijksoverheid zich ingezet voor een verbreding op meerdere thema's. Dit is goed aangeslagen. Doordat ook andere thema's werden ingevuld met initiatieven, daalde het aandeel energie relatief van 75% in 2011 naar 50% in 2012. Van het totale pakket van de 131 deals richt anno 2012 64% zich op energie, 18% op biodiversiteit, 24% op grondstoffen, 11% op mobiliteit en 8% op water.

Hoewel biobased economy binnen de criteria geen apart hoofdthema vormt, is het een belangrijk doorsnijdend en verbindend thema. Van de deals draagt 43% bij aan de biobased economy.

Welke investeringen zijn met de deals gemoeid?

Kernpunt in de Green Deal-aanpak is dat de Rijksoverheid een faciliterende en oplossingsgerichte rol speelt. Dat kan op verschillende manieren. De Green Deals zijn aanvullend aan andere, algemenere overheidsinstrumenten, bijvoorbeeld financiële en fiscale.

Binnen een Green Deal kunnen deze instrumenten dan ook een plek krijgen als onderdeel van een pakket aan activiteiten. Eventuele financiële ondersteuning in een deal loopt waar mogelijk via die instrumenten. Verschillende deals maken daar gebruik van. De acties uit de Green Deal zijn dan aanvullend gericht op het wegnemen van niet-financiële belemmeringen. Voor gevallen die niet binnen deze systematiek passen, maar die wél aantoonbaar bijdragen aan vergroening van de economie, wordt ad hoc gezocht naar financiële oplossingen. Dit heeft tot nu toe een financieel beslag gelegd op de overheidsmiddelen van € 67,4 miljoen. Wat marktpartijen precies investeren in de deals is niet altijd bekend. Ze hoeven dat niet te melden. Soms is die informatie ook concurrentiegevoelig.

Green Deal Duurzame energie en grondstoffen: “Alle biomassa optimaal en verantwoord benutten”

Agro- en foodcoöperatie Cosun verwerkt producten uit de akkerbouw tot voedingsmiddelen en -ingrediënten, zoals suiker en aardappelproducten. Cosun wil stoffen die niet geschikt zijn voor consumptie, optimaal benutten voor biobased producten zoals biogas en biomeststof.

In de Green Deal ‘Duurzame energie en grondstoffen’ is afgesproken dat Cosun twee grote vergisters bij haar suikerfabrieken bouwt om biogas te produceren en tot aardgas-kwaliteit op te werken. Deze vergisters zijn inmiddels gebouwd in Dinteloord (operationeel in 2011) en Vierverlaten, Groningen (operationeel in september 2012). Ad Backx van Suiker Unie, businessgroep van Cosun: “Wij verwerken hier het overschot van persulp, bietenstukjes en andere organische reststoffen, óók van naburige agro- en foodbedrijven; in totaal circa 100.000 ton per vergister per jaar. Het digestaat willen we als meststof op akkers in de omgeving afzetten. Dan is er minder kunstmest nodig is, waardoor ook de CO₂-uitstoot afneemt. Maar de wetgeving leidt tot te veel beperkingen van grondstoffen. Digestaat uit plantaardige grondstoffen wordt alleen als meststof erkend wanneer de grondstoffen vallen onder de categorieën A t/m F van de Meststoffenwet. Plantaardige grondstoffen uit categorie G van de Meststoffenwet mogen niet in onze vergisters vergist worden, alleen covergist (dus met dierlijke mest). De overheid heeft de vergistingslijst in april 2012 uitgebreid voor covergisting, maar niet voor onze vergisters. Jammer genoeg zal zo’n positieve lijst met de snelle biobased ontwikkelingen nooit compleet zijn. Wij pleiten er daarom voor om de lijst te vervangen door algemene milieunormen voor digestaat als meststof. Als tussenoplossing willen we graag dat categorie G opengesteld wordt voor vergisting van alleen plantaardige reststoffen.”

Cosun wil ook graag struviet winnen uit proceswater. Ad Backx: “Een uitstekende biomeststof. Goed voor het milieu. Met de overheid en Wageningen UR onderzoeken we of dit struviet opgenomen kan worden in de Meststoffenwet. Verder willen we bietenloof dat op de akkers achterblijft, benutten in onze vergisters. Op ons verzoek onderzoekt de overheid of de gebruiksnormen kunnen worden aangepast, zodat de teler de mineralenafname kan compenseren als hij extra biomassa laat afvoeren.

Deze Green Deal sluit prima aan bij het klimaat- en landbouwbeleid. De deal kan een grote spin-off met zich meebrengen voor onze agro- en foodsector en versterkt de winstgevendheid van ons bedrijf en van onze agrariërs. Onze klanten hechten meerwaarde aan producten en diensten die op een verantwoorde manier zijn geproduceerd.”

03

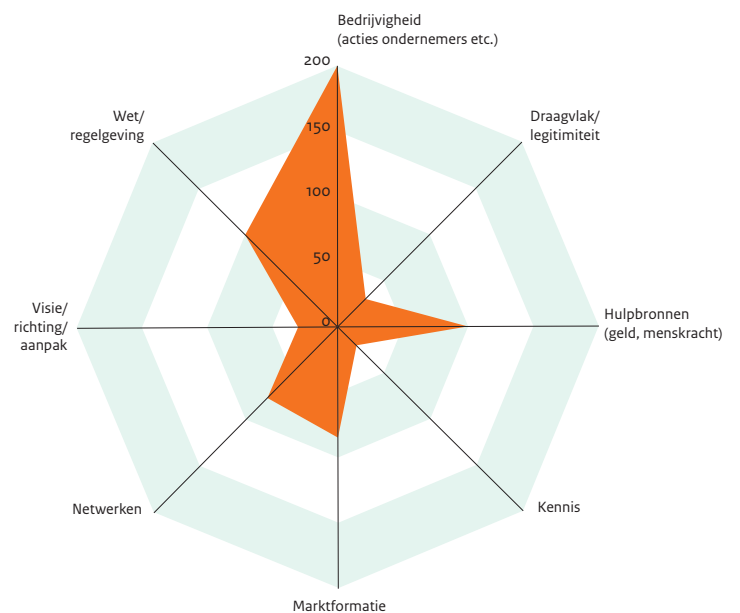
Green Deals nader bekeken

De overheid wil met de Green Deal de kracht van de ‘energieke samenleving’ benutten om groene groei initiatieven tot stand te brengen. In dit hoofdstuk wordt gekeken welke activiteiten hieruit voortkomen. Wat pakken partijen in het veld op en welke rol vragen zij van de overheid? In welke mate versterken groene groei-initiatieven de kritische succesfactoren voor innovatief vermogen en ondernemerschap? En hoe sluit dit aan op de topsectorenaanpak?

Wat is het algemene beeld van de 131 Green Deals?

De meeste activiteiten binnen de deals richten zich op producten en diensten die net in de markt komen. Het gaat daarbij dus om het toepassen van nieuwe kennis, producten of technologie. Het is belangrijk dat de markt daar ‘rijp’ voor is. De bedrijfskundige praktijk¹ benoemt daarvoor een aantal kritische succesfactoren. De mate waarin de deals aansluiten bij deze factoren, zegt iets over succes en slaagkans van de deals en over de betekenis ervan voor innovatieoplossingen voor groene groei. Daarom zijn de acties en deelprojecten binnen de 131 deals in figuur 4 in kaart gebracht en langs die factoren gelegd.

Uit figuur 4 blijkt dat de acties zich inderdaad richten op factoren die bij deze fase van de marktontwikkeling cruciaal zijn: het ontwikkelen van een nieuwe businessaanpak en financieringsmodellen, het verbeteren van marktomstandigheden en het zoeken naar verruiming in wet- en regelgeving. In hoofdstuk 4 wordt hier nog gedetailleerder op ingegaan. Relatief weinig acties zijn gericht op factoren als kennisontwikkeling en human capital. Hierop ligt juist de focus binnen het topsectorenbeleid. Deze instrumenten sluiten dus goed op elkaar aan.

Figuur 4: Verdeling van de acties binnen de deals naar aard (totaal van acties in 131 deals)

Welke rol heeft de overheid in de deals?

De rol van de rijksoverheid binnen de deals ligt vooral bij:

- **Wegnemen van knelpunten in de wet- en regelgeving**
Dit is duidelijk een rol van de overheid. Het gaat hier bijvoorbeeld om het verruimen of aanpassen van wet- en regelgeving, het sneller afgeven van vergunningen en het bieden van ruimte voor pilots.
- **Ondersteunen van de markt**
De overheid kan de ontvankelijkheid van markten voor nieuwe producten versterken via wet- en regelgeving. Maar ook door inkoopprocedures (launching customer) en ondersteunende mechanismen, zoals labels, certificering en kwaliteitssystemen. De overheid speelt vaak een legitimerende rol bij het opstellen en introduceren daarvan.
- **Versterken van netwerken**
De overheid kan als onafhankelijke partij organisaties bij elkaar brengen en, als dat nodig is, trajecten op gang helpen.

1. o.a. Hekker, 2010, *De innovatiemotor. De 7 sleutelfuncties zijn o.a. gerelateerd aan ondernemerschap, netwerken, kennis.*

- **Bemiddelen bij hulpbronnen**
De overheid levert een financiële bijdrage of menskracht en bemiddelt bij toegang tot de kapitaalmarkt.

Welke samenhang is er met de topsectoren?

Het Green Deal-pakket sluit met de vijf thema's goed aan op het topsectorenbeleid. Daarmee versterkt het de 'Groene As' van het topsectorenbeleid. Bij een kwart van de deals zijn er dwarsverbanden tussen diverse topsectoren of thema's, zoals tussen mobiliteit en hightech (bij elektrisch vervoer), smart grids en hightech, agrofood/tuinbouw en energie (bio-energie), chemie en agrofood (biobased grondstoffen). Dit illustreert de (bedrijfskundige) praktijk dat innovatie vaak juist plaatsvindt op het snijvlak van verschillende sectoren en thema's.

In drie deals is de relatie met de topsectoren expliciet benoemd:

- De deal met SEAC ondersteunt de topsector Energie (zon-PV en gebouwde omgeving) met kennisverspreiding, handelsmissies en de human capital-agenda.
- In de deal Schoon water Nederland met ZLTO, provincie Noord-Brabant, Waterschappen en Duinboeren, gaan bedrijven uit de topsector Tuinbouw zo veel mogelijk integrale, duurzame en 'praktijkrijpe' gewasbeschermingsmaatregelen invoeren.
- De deal Liquid Natural Gas (LNG) helpt de topsector Energie (innovatietafel Gas) met demonstratieprojecten die de infrastructuur voor LNG als transportbrandstof stimuleren om deze brandstof breed beschikbaar en geaccepteerd te krijgen bij scheepvaart en zwaar wegtransport.

In veel deals is er een inhoudelijke relatie met de topsectoren, zonder dat die expliciet wordt benoemd. Figuur 6 toont hoeveel deals acties bevatten die een inhoudelijke link hebben met de topsectoren. Per thema is aangegeven welk percentage van de deals een inhoudelijke relatie heeft met de topsectoren.

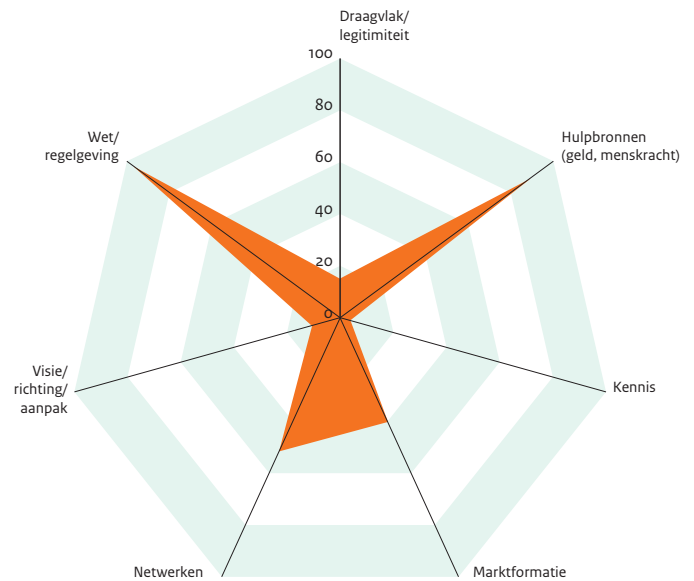
Hoe staat het met de algemene voortgang van de deals?

Na het afsluiten van een deal gaat het project daadwerkelijk van start. De overheid maakt via startbijeenkomsten en werkplannen concrete afspraken met de dealpartij(en) over zaken als taakverdeling en tijdsplan. Op één uitzondering na zijn alle deals uit 2011 in uitvoering.

Er kan worden geleerd van het opstartproces. Het is soms lastig om de resultaten van de projecten 'SMART' te maken, omdat het vraagstuk een vernieuwend en onderzoekend karakter heeft. Dit vraagt in de praktijk meer tijd en aandacht van de deelnemende partijen. Daarnaast heeft de rijksoverheid niet altijd de directe zeggenschap. In sommige gevallen verlenen de provincies vergunningen, of is er een relatie met Europese wet- en regelgeving. Dat kan vertraging opleveren.

Hoe staat het met de procesmatige voortgang?

De deals uit 2011 hebben ruim 400 acties en deelprojecten op gang gebracht. Verreweg de meeste acties zijn nog in volle gang, aangezien de deals een looptijd hebben tot en met 2014. Van de

Figuur 5: Verdeling van de acties binnen de deals naar aard (alleen acties rijksoverheid)

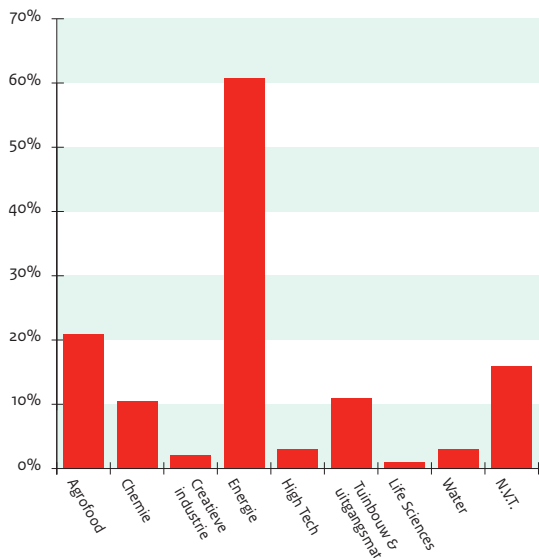
acties ligt ruim 80% op schema, terwijl zo'n 10% momenteel vertraging ondervindt. Het overige deel van de acties (9%) is inmiddels afgerond. Drie acties zijn voortijdig gestopt. Redenen voor stoppen of vertraging zijn:

- Het project minder of zelfs niet rendabel is geworden door veranderende prijzen of economische omstandigheden.
- Nadere analyse problemen laat zien bij de technische haalbaarheid.
- De vergunningverlening via regionale overheden (nog) niet rond komt.

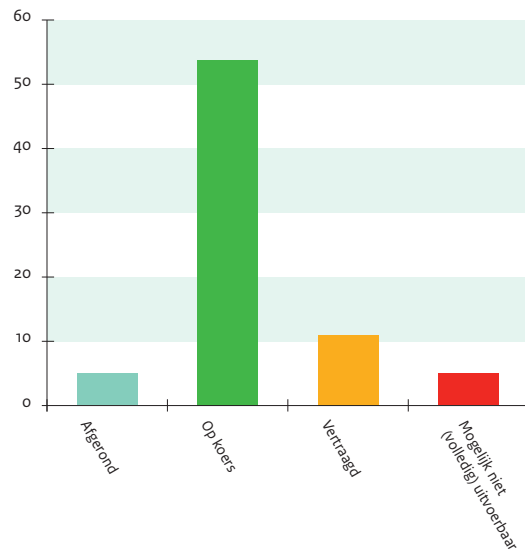
Niet alle acties en deelprojecten binnen een deal zijn even 'zwaar' of relevant voor het bereiken van het einddoel ervan. Daarom hebben de betrokken partijen (departementen en een selectie van marktpartijen) in 2012 gekeken of ze van de 75 in 2011 gestarte deals nog steeds verwachten dat de beoogde resultaten gehaald worden en welke factoren dat eventueel in de weg kunnen staan. Figuur 7 geeft deze momentopname weer.

Bij driekwart van de deals uit 2011 heeft men goede verwachtingen dat het eindresultaat gehaald zal worden. Bij elf deals verwacht men dat er vertraging zal optreden of dat enkele deelprojecten binnen de deals niet door zullen gaan. Dit hangt samen met de eerder genoemde redenen. Als belangrijke risico's voor de komende periode noemt men de economische situatie, onzekerheden over het voortzetten van de fiscale regeling voor elektrisch vervoer en de minder sterke financiële positie van enkele woningcorporaties.

Vijf deals uit 2011 zijn inmiddels afgerond. Drie daarvan met de beoogde resultaten: een community of practice rond het integreren van biodiversiteit in investeringsbeslissingen en duurzame

Figuur 6: Aandeel Green Deals met een inhoudelijke link met een bepaalde topsector (%)

Figuur 7: Verwachtingen partijen over de beoogde resultaten voor de deals uit 2011

businessplannen voor mode en architectuur, respectievelijk filmproductie. Ook is een haalbaarheidsonderzoek naar een groene investeringsmaatschappij afgerond; hierbij bleek geen vervolg mogelijk binnen de Green Deal-aanpak. Er wordt gezocht naar een andere oplossing. Verder is de deal over een restwarmteproject bij ijsbanen voortijdig gestopt, omdat dat project niet voldoende technisch haalbaar bleek.

Wat zijn de algemene ervaringen?

Het analyseren van het Green Deal-proces leidt tot een aantal algemene observaties:

- Green Deals geven een actueel inzicht in de dynamiek in de markt en in concrete knelpunten in wet- en regelgeving.
- Green Deals leiden, vooral bij overheden, tot een meer praktijkgerichte benadering bij het zoeken naar mogelijkheden voor verruiming of aanpassing van wet- en regelgeving. Per deal worden oplossingen gezocht voor knelpunten in regels of financiën.
- Overheden en andere betrokken partijen moeten beide wennen aan de nieuwe rollen en insteek van de Green Deal-aanpak. Dat speelt vooral bij het afstemmen van de verwachtingen en het duidelijk uitwerken van de afspraken.
- De Green Deals leiden tot meer interactie en wederzijds begrip voor knelpunten en aanpak.

Green Deal Duurzame verwerking tapijstroom: “Cradle-to-cradle loont”

Tapijtproducent Desso en afvalinzamelaar en -verwerker Van Gansewinkel gaan tapijtafval op de meest duurzame manier inzamelen en verwerken. Dat wil zeggen: minimaal opwerken tot secundaire brandstof en – als de vezel goed is – recycleren tot hoogwaardige nieuwe grondstof voor tapijt. Door slim materiaal te hergebruiken is minder energie nodig. En dat levert minder CO²-uitstoot op.

“Desso wilde graag cradle-to-cradle tapijt maken, met antiallergie-kenmerken”, legt Frans Beckers (Van Gansewinkel) uit. “Samen zijn we op zoek gegaan naar het meest innovatieve systeem om tapijstresten te recycleren. Dat zijn dure technieken, dus de markt moet er klaar voor zijn. Daarvoor is deze Green Deal met de overheid van belang. Als de overheid en bedrijven hun inkoopbeleid hierop aanpassen, krijgen we meer volume. Dat maakt het ook voor de afnemers aantrekkelijker. Bovendien profiteren ook andere tapijtproducenten van deze Green Deal. De overheid gaat het Landelijk Afvalbeheerplan aanpassen, zodat tapijt op milieustraten gescheiden kan worden ingezameld. Het afgelopen jaar zijn we de inzameling voor Desso gestart. Dat doen we via diverse kanalen, zoals milieuparken en grote inrichtingsprojecten. Ook hebben we een grove sortering opgezet en scheidingstests uitgevoerd. De recyclinginstallatie bij Desso scheidt de vezel (pool) van de onderkant en maakt van de pool nieuwe nylon of polypropyleen. Andere tapijstresten worden nu nog als secundaire brandstof verwerkt, maar ook die hopen we in de toekomst te kunnen recycleren.”

04

Resultaten van de aanpak en de afzonderlijke deals

In dit hoofdstuk worden de eerste resultaten van de afzonderlijke deals beschreven. De resultaten worden daarbij onderverdeeld naar de kritische succesfactoren voor innovatie en bedrijvigheid, die in het vorige hoofdstuk genoemd zijn. Dit geeft een beeld van de trends en ontwikkelingen in het veld, de ambities van partijen en de behoefte aan ondersteuning vanuit de overheid. Op de effecten en impact op groene groei wordt hier niet ingegaan. Dit zal worden gedaan in de midterm review medio 2013.

Factor bedrijvigheid (acties door ondernemers)

Ondernemers staan aan de basis van succesvolle groene groei. Hoe meer 'groene groei-producten' zij toepassingsrijp maken en in de markt zetten, hoe meer dynamiek en marktkansen en hoe beter de uitstraling. In ten minste 25 deals brengt de ontwikkeling van nieuwe typen producten of diensten zowel duurzame als economische kansen met zich mee. Trends daarin zijn:

- Nieuwe businessconcepten en verdienmodellen, waarin bedrijven over grenzen heen kijken en samen met partners in andere sectoren nieuwe oplossingen ontwikkelen.
- Nieuwe ecosysteemdiensten die natuurbeheer en recreatie combineren.
- Duurzame businessplannen in de creatieve industrie (o.a. mode, architectuur, film enzovoort).
- Nieuwe fabricagemethoden door slim combineren van processtappen in de procesindustrie.

Een aantal aansprekende resultaten tot nu toe:

[zie ook kader: KLM]

- **Biodiversiteit:** de creatieve industrie heeft in twee deals nieuwe businessplannen gemaakt voor duurzamere productie in design, mode, architectuur en film. De businessplannen zijn uitgewerkt

en de eerste korte films zijn duurzaam geproduceerd. Eén daarvan is zelfs een Nederlandse inzending voor de Oscarcompetitie.

- **Biobased economy:** drie industriële sectoren (agrofood-papier-chemie) hebben samen drie nieuwe businesscases uitgewerkt. Ze maken daarbij gebruik van elkaars reststromen voor meer hoogwaardige biobased producten. Zo dragen ze bij aan de overgang naar een biobased economy.
- **Biodiversiteit:** er is een managementinstrument ontwikkeld dat landgoedbeheerders ondersteunt bij een integrale aanpak van het beheer. Economische en natuurbeheerfuncties worden daarin gecombineerd.
- **Energie:** Huntsman Holland bouwt een proeffabriek voor een meer duurzame productie van polyurethaan. Potentieel effect is een energiebesparing van 1,4 PJ/jaar. In deze aanpak worden verschillende processtappen slim gecombineerd. Dat biedt allerlei interessante mogelijkheden voor de procesindustrie.

Factor marktondersteuning

Nieuwe producten en diensten moeten concurreren met bestaande. Bij de verkenning en ontwikkeling van nieuwe markten spelen verandering van infrastructuur, het stellen van nieuwe normen, standaarden en labels een belangrijke rol in de deals.

In veertig deals wordt aan de factor marktondersteuning gewerkt, bijvoorbeeld door:

- Het uitproberen van nieuwe arrangementen die een brede toepassing mogelijk maken. Een aantal voorbeelden: alternatieve financieringsconstructies bij zon-PV, nieuwe typen diensten en financieringsconstructies voor energiebesparing in woningen (blok-voor-blok aanpak), regionale convenanten met de industrie en methoden voor het opzetten van een duurzame bedrijfsvoering in de akkerbouw.
- Het gebruik van nieuwe systemen voor klanten eenvoudiger maken bijvoorbeeld met een community of practice en ondersteunende 'normen' (kwaliteitssystemen, labels of certificering).
- Het versterken van de rol van overheden als launching customer door een innovatief en duurzaam inkoopbeleid en door het aanpassen van aanbestedingsprocessen.

Green Deal KLM: “Nederland voorop met groene vluchten”

De KLM wil actief maatschappelijk verantwoord ondernemen en streeft naar verdere verduurzaming door onder meer het gebruik van biobrandstoffen. KLM heeft sinds 2007 een partnership met het Wereld Natuur Fonds om samen de luchtvaartindustrie zo veel mogelijk te vergroenen. Samen met Air France is de KLM volgens de Dow Jones Sustainability Index zeven keer op rij de meest duurzame luchtvaartorganisatie ter wereld

Eén van de afspraken binnen de Green Deal was om 200 vluchten van Amsterdam naar Parijs uit te voeren op deels biokerosine. Begin 2012 is deze serie afgerond. Op 19 juni 2012 heeft de KLM de langste vlucht ooit op biobrandstof uitgevoerd: van Amsterdam naar de duurzaamheidstop in Rio de Janeiro.

De KLM betreft ook de klant actief bij biokerosine via het KLM Biofuelprogramma. Grote ondernemingen zoals Philips, DSM, Accenture, Heineken, Ahold, Nike en Schiphol Group hebben zich daaraan al gecommitteerd. Dit programma stelt passagiers niet alleen in staat emissies te compenseren, maar stimuleert ook de ontwikkeling en het gebruik van biokerosine. Staatssecretaris Atsma heeft in juni 2012 toegezegd dat het regeringstoestel in 2013 gaat vliegen op een mengsel van biokerosine. Via deelname aan het KLM Biofuelprogramma wil de overheid dat ook bij dienstreizen van ambtenaren gebruikt gemaakt wordt van biokerosine.

Peter Hartman, CEO van de KLM, is vicevoorzitter van ACARE, het Europese adviesorgaan voor de luchtvaart. Van daaruit draagt hij er actief aan bij dat de ontwikkeling van duurzame biokerosine in Europa prioriteit krijgt.

Marlijn Winkelman van KLM concludeert dat de Green Deal goed werkt: “De gemeenschappelijke doelen maken het mogelijk op korte termijn resultaten te boeken. De doelen zijn heel concreet. Daardoor blijft het niet alleen bij mooie woorden.”

Resultaten tot op heden zijn:

- *Energie*: de eerste pilotprojecten met een nieuwe aanpak om energiebesparing in woningen via speciale arrangementen breder uit te rollen, zijn van start gegaan. De meest succesvolle arrangementen worden verder verspreid. De overheid ondersteunt de pilots en het onderlinge leerproces.
- *Energie*: bij het project Nieuwveense Landen in Meppel, een woonwijk in aanbouw, is een duurzaam energiebedrijf opgericht. Staatssecretaris Atsma was daarbij aanwezig.
- *Energie*: de waterschappen transformeren een eerste groep van twaalf zuiveringsinstallaties tot energiefabrieken. De eerste projecten zijn inmiddels ‘in aanbesteding’.
- *Biodiversiteit*: een community of practice is actief rond bedrijven en biodiversiteit. Hierin worden ervaringen uitgewisseld over het betrekken van duurzaamheidsaspecten bij investeringsbeslissingen. Voor andere deelnemers wordt het zo eenvoudiger te ‘volgen’.

Factor wet- en regelgeving

Wet- en regelgeving bepaalt vaak welke ruimte de markt krijgt voor nieuwe toepassingen. In de deals ligt de nadruk op:

- Proefvergunningen om nieuwe producten te gebruiken bij eerste toepassingen (via overleg, regie en informatie over eventuele risico's). Het gaat dan bijvoorbeeld om vergunningen voor het testen van warmteopslag in de bodem met hogere temperaturen dan gebruikelijk of voor het toepassen van laadpalen voor elektrisch vervoer.
- Aanpassen van de regels, waar dat nodig is bij nieuwe toepassingen. Voorbeelden zijn het benutten van meer soorten van agrarische reststromen voor energie, eiwitten en kunstmestvervangers. Soms is afstemming op EU-niveau nodig.
- Versnellen van het vergunningproces. Als er verschillende overheden bij betrokken zijn, is regie en afstemming nodig, zodat minder routinematige zaken goed en snel genoeg kunnen worden afgehandeld. Ook handleidingen voor vergunningverleners helpen in dit proces.

Resultaten tot op heden:

- *Energie*: de lijst met voor vergisting toegestane soorten biomassa is inmiddels uitgebreid. Dit levert meer biomassa op tegen lagere kosten en leidt tot meer mogelijkheden voor rendabele vergisting.
- *Energie*: er zijn handleidingen opgesteld voor vergunningverleners en intermediaire organisaties om het vergunningproces te ondersteunen, zowel voor vergisting als voor zon-PV op monumentale panden.
- *Energie*: onnodige belemmeringen in het milieuvergunningkader zijn weggenomen om monomestvergisting mogelijk te maken. Hierbij wordt mest omgezet in waardevolle producten zoals hoogwaardig biogas, mineralen (kunstmestvervangers), compost en schoon water.
- *Mobiliteit*: er zijn inmiddels vier proeftuinen rond elektrisch vervoer. Dat vereenvoudigt de uitrol van de infrastructuur. Hoewel de aantallen auto's en laadpalen nationaal gezien nog beperkt zijn (respectievelijk ca. 3500 en ca. 4500, inclusief

publiek, semipubliek en privaat), geeft een recente internationale benchmark aan dat Nederland qua uitrol in de kopgroep zit.

Factor netwerkversterking

Om marktkansen te benutten moeten partijen de kans krijgen hun rol goed te vervullen, kennis uit te wisselen, elkaar aan te vullen en de belangen van de nieuwe typen diensten en productgroepen te behartigen. In de deals wordt gewerkt aan versterking van een aantal netwerken. Sommige daarvan zijn al actief:

- De Green Deal Board, met brede vertegenwoordiging van stakeholders, actief op basis van afspraken met VNO-NCW, MKB Nederland, LTO Nederland, Stichting Natuur en Milieu, Stichting De Natuur en Milieufederaties en MVO Nederland.
- De netwerken rond 'groen gas' en 'elektrisch vervoer'. Deze netwerken bundelen de krachten van verschillende stakeholders en helpen bij het opstellen en regisseren van een gemeenschappelijke visie en aanpak.
- E-decentraal is het aanspreekpunt dat de knelpunten en een plan van aanpak bundelt rond decentrale energieopwekking. Inmiddels is het plan van aanpak voorgelegd aan de overheid.

Herhalingspotentieel

Een Green Deal helpt om op korte termijn resultaat te boeken door het wegnemen van structurele belemmeringen. Maar de grootste winst komt pas later, als de Green Deal bredere navolging krijgt. Het mooiste resultaat van een Green Deal is een structurele verbetering in het speelveld. Het is nu nog te vroeg om daadwerkelijke herhaling in de markt te zien en te meten. Op sommige terreinen waar veel deals zich op richten, zijn al wel de eerste contouren van een 'vliegwieleffect' te zien.

Hieronder staat een overzicht van het herhalingspotentieel voor enkele belangrijke thema's. Daarbij moet opgemerkt worden dat het niet de bedoeling van deze rapportage is om een effectmeting te laten zien. Zie hiervoor de in 2011 en 2012 verschenen rapportages van PBL over de te verwachten effecten en impact van het instrument Green Deal.

Energiebesparing: gebouwde omgeving en MKB

Hier ligt een groot potentieel voor brede toepassing: voor bestaande koopwoningen is dit al 30-50 PJ volgens PBL [juni 2012, ex-ante evaluatie van Green Deals Energie]. Knelpunten zijn vooral de 'split incentive' en de beperkte bereidheid van woningeigenaren om maatregelen te nemen. Deze groep moet immers fors investeren, terwijl de terugverdientijden lang zijn. De deals richten zich op die knelpunten. Bijvoorbeeld via: innovatieve arrangementen met financieringsconstructies voor grootschalige aanpak in de koop- en huursector (blok-voor-blok aanpak), een haalbaarheidsstudie naar een nationaal fonds voor package deals voor energiebesparing in woningen en een plan voor de uitrol van besparingsmogelijkheden in de dienstensector en het MKB via regionale energieconvenanten.

Duurzame energie: biogas en groen gas

Het streven in de deals is om van 30 miljoen m³ groen gas naar in 2014 zo'n 300 miljoen m³ groen gas te gaan en vervolgens naar

3 miljard m³ in 2030. Voor een groot deel moet die doelstelling worden bereikt via biogas uit vergisters. Knelpunt daarbij is dat dat nog niet rendabel genoeg is. De Green Deals werken op verschillende manieren aan het verbeteren van de rentabiliteit, bijvoorbeeld door het verlagen van de kosten van biomassa-instroom door uitbreiding van de 'positieve lijst' van stoffen. Ook worden centrale verzamelstations gemaakt, waar groen gas toegevoegd kan worden aan het gas-transportnet. Op die manier wordt het nuttig gebruik van groen gas vergroot. De eerste resultaten zijn inmiddels geboekt: de lijst met in te zetten reststromen bij covergisting is uitgebreid [zie ook kader Cosun].

Biodiversiteit en ecosysteemdiensten

De deals bevatten een pakket aan acties op het gebied van biodiversiteit die elkaar kunnen versterken en zo herhaling mogelijk maken. Bijvoorbeeld: demonstraties van ecosysteemdiensten (combinaties van economische en natuurbeheerfuncties), een managementtool voor investeringsbesluiten rond landgoedbeheer en een community of practice waarin managers ervaringen uitwisselen.

Rijksdeals krijgen regionaal vervolg

Inmiddels hebben de provincies Friesland en Drenthe zelf een provinciale Green Deal-aanpak ontwikkeld. De provincie Friesland sluit een Green Deal met de Zorggroep Tellens en de provincie Drenthe sluit drie deals met zetmeelproducent AVEBE, een tankstation voor groen gas (Green Planet Pesse) en Dutch Recycling Solutions (DRS).

Deze rapportage is opgesteld in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, het Ministerie van Infrastructuur en Milieu en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties. De rapportage is tot stand gekomen op basis van een monitoring uitgevoerd door AgentschapNL.

Adres

Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Publicatie-nr. 2GDEA1202

